

The floristic structure of the Artvin-Soğanlı Village (Turkey) and the traditional usage of these plant taxa in this region

Arzu ERGÜL BOZKURT ¹, Zafer Cemal ÖZKAN ², Diren Uycan SARAÇ ^{*1}
ORCID: 0000-0003-0612-8120; 0000-0001-9971-6815; 0000-0002-7859-3972

¹ Artvin Çoruh University, Faculty of Forestry, Artvin, Turkey.

² Karadeniz Technical University, Faculty of Forestry, Trabzon, Turkey

Abstract

Artvin, which is famous for greenery land, has a very rich flora in terms of plant diversity and richness. It has Blacksea climate and place in place has the Mediterranean climate (especially near Coruh River). Soğanlı village is located in the province of Artvin-Ardanuç. This village distance from the city center is 35 km and it has 850 m altitude. In this study, The floristic structure of the Artvin-Soğanlı Village is researched. And also the medicinal and aromatical plant taxa and their traditional usage of this region were investigated. Plants have been used for different purposes such as food, medicine, pesticide etc. for a long time. Local floristic investigation and individuals knowladge about the traditional usage of plant taxa are vital important issue because if these knowladge would not be transferred generation to generation, local traditional usage of plant taxa will be disappered. As a result of the study 189 naturally plant taxa were identified and families, scientific names, usage parts, traditional usage of these plant taxa, which had have ethnobotanical importance, were indicated.

Key words: flora, Soğanlı Village, traditional usage

----- * -----

Artvin-Soğanlı Köyü'nün floristik yapısı ve bu yöredeki bitki taksonlarının geleneksel kullanımı

Özet

Yeşil doğasıyla ünlü Artvin, bitki çeşitliliği açısından çok zengin bir floraya sahiptir. Genellikle yörede Karadeniz iklimi hâkim olmasına karşın, kısmen de Akdeniz iklimi (özellikle Çoruh Nehri yakınlarında) görülmektedir. Soğanlı köyü Artvin-Ardanuç ilçesinde bulunmaktadır. Bu köyün şehir merkezine uzaklığı 35 kilometre ve yükseltisi 850 m'dir. Bu çalışmada, Artvin-Soğanlı köyünün floristik yapısı ve yörede bulunan tıbbi ve aromatik bitki taksonlarının geleneksel kullanımı araştırılmıştır. Bitkiler uzun yıllardan beri beslenme, tedavi ve böcek ilacı gibi farklı amaçlarla kullanılmaktadır. Yerel floristik araştırmalar ve yöre halkının bitkilerin kullanımına ilişkin bilgileri hayati önem taşımaktadır. Çünkü eğer bu bilgiler nesilden nesile aktarılmazsa geleneksel bitki kullanımı hakkındaki bilgiler gelecekte yok olacaktır. Araştırma sonucunda 189 doğal bitki taksonu tespit edilmiştir ve bu bitki taksonlarından etnobotanik öneme sahip olanlarının familyaları, bilimsel adları, kullanım alanları ve geleneksel kullanım biçimleri belirtilmiştir.

Anahtar kelimeler: flora, Soğanlı Köyü, geleneksel kullanım

1. Giriş

Dünyada giderek artan temiz su ihtiyacı ve suyun dünya genelinde kısıtlı kaynak oluşu, insanları doğaya müdahale etmek zorunda bırakmıştır. Bu müdahaleler çoğu zaman doğaya uyumlu olarak yapılmak istense de, uygulamada maalesef aksaklıklar görülmekte ve doğaya geriye dönüşü imkânsız zararlar verilmektedir. Bu zararın boyutlarını ve neticelerini belirleyebilmek için doğaya yönelerek, doğanın bize sunduklarını tanımamız ve tanıtmamız gerekmektedir.

* Corresponding author / Haberleşmeden sorumlu yazar: Tel.: +904323774160; Fax.: +904323774160; E-mail: diren_uycan@hotmail.com

İnsanlar yüzyıllar boyunca, doğal ürünleri yapacak, yakacak ve gıda amaçlı kullanmıştır. Ancak sanayinin gelişmesine ve metropol yaşam alanlarının oluşturulmasına bağlı olarak doğaya olan bağımlılık ve gereksinimler azalmıştır. Doğal ürünlerin yerini sentetik ürünler almıştır. Ancak doğadan bu uzaklaşma insan sağlığı üzerinde olumsuz hatta ölümcül etkilere yol açmıştır. Bu nedenle insanlar yeniden doğaya yönelme ve doğal ürünlerin tüketilmesi konusunda bilinçlenmeye ve geleneksel doğadan yararlanma yöntemlerini araştırmaya başlamıştır.

Zengin biyolojik çeşitliliği nedeniyle, Türkiye etnobotanik araştırmalar için oldukça büyük bir öneme sahiptir [1,2]. Çalışma kapsamında belirlenen Artvin-Soğanlı Köyü (bir kısmı baraj dolayısıyla 2012 yılından itibaren sular altında kalmıştır) floristik açıdan değerlendirildiğinde, tür çeşitliliği ve zenginliği açısından büyük öneme sahiptir. Bu nedenle yörenin floristik yapısının bilinmesi önem arz etmektedir. Ayrıca yörede bulunan insanların bu bitkilerden ne şekilde yararlandığının da bilinmesiyle nesilden nesile geleneksel bitki kullanım bilgisi aktarılmış olacaktır.

2. Materyal ve yöntem

Çalışma 2008 - 2009 yılları arasında Artvin iline bağlı Ardanuç ilçesi Soğanlı Köyü'nde gerçekleştirilmiştir. Soğanlı köyü Artvin-Ardanuç ilçesinde bulunmaktadır. Bu köyün şehir merkezine uzaklığı 35 kilometre ve yükseltisi 850 m'dir. Soğanlı Köyü Türkiye haritası üzerinde Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. Artvin-Ardanuç İlçesine bağlı Soğanlı Köyü'nün Türkiye haritası üzerinde gösterimi [3,4]

Araştırma alanının floristik yapısının belirlenmesi için, vejetasyon periyodunun başlangıç ve bitiş tarihleri arasında toplanan bitki taksonlarının "Flora of Turkey and the East Aegean Islands" adlı eserden [5,6] yararlanılarak teşhisi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca resimli bitki atlaslarından [7,8,9], çeşitli bitki kılavuzlarından [10,11] da yararlanılmıştır [12]. Bitki taksonlarının güncel durumunu belirlemek ve literatüre bağlı etnobotanik bulguların yerel isimlendirmelerini yapmak için ise "Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)" [13].

Artvin-Ardanuç Soğanlı Köyündeki endemik bitki taksonlarının fitocoğrafik bölgeleri, endemik olup olmadığı ve endemik taksonların Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı'na [14] göre tehlike kategorileri belirlenmiştir.

Bitkilerin geleneksel kullanım biçimleri yöre halkının bilgi aktarımları sayesinde ve literatür kaynakları ile belirlenmiştir. Bu bilgi aktarımı Soğanlı köyündeki kişiler ile yüz yüze yapılan görüşmelerle ve anket formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Anket katılımcıları özellikle orta yaş üstü kişilerden ve bu kişiler tarafından önerilen yöre halkı arasından seçilmiştir. Anket formu bitkilerin nasıl ve ne amaçla kullanıldığını belirlemek (ilaç, gıda, baharat, hayvan yemi, dini inançlar vb.) için oluşturulan soruları içermektedir.

3. Bulgular

Yapılan çalışma sonucunda 189 adet bitki taksonu yörede tespit edilmiştir ancak bu bitki taksonlarından 84 adetine (%44,44) ilişkin etnobotanik açıdan bitki kullanım yöntemleri çalışma kapsamında belirlenmemiştir. 60 adet (%31,74) bitki taksonunun yöredeki geleneksel kullanım yöntemleri belirlenmiştir. 45 adet (%23,80) bitki taksonunun ise etnobotanik önemi literatür taraması sonucunda tespit edilmiş olup, bu taksonlara ilişkin yöre halkının herhangi bir etnobotanik bilgisinin olmadığı saptanmıştır. Etnobotanik öneme sahip olan bitki taksonlarının; ailesi, tehlike kategorisi, fitocoğrafik bölgesi, kullanılan bitki kısmı gibi özellikleri Tablo 1 ve Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 1. Artvin-Ardanuç yöresinde bulunan ve yöre halkı tarafından kullanılan bitki taksonlarının, etnobotanik açıdan önemi, fitocoğrafik bölgesi, latince adı, yöresel adı ve kullanılan bitki kısımları

Familiya	Latince Adı	Yöresel Adı	Fito-coğrafik Bölgesi*	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
<i>Adoxaceae</i>	<i>Sambucus ebulus</i> L.	Yılgın	-	Yaprak	Böcek öldürücü olarak
<i>Anacardiaceae</i>	<i>Cotinus coggygia</i> Scop.	Duman ağacı	-	Yaprak	Ateş düşürücü
<i>Apiaceae</i>	<i>Sanicula europaea</i> L.	-	-	Yaprak	Karın ve mide ağrısına karşı
<i>Araliaceae</i>	<i>Hedera helix</i> L.	Sarmaşık	-	Yaprak	Mide ağrısı tedavisinde
<i>Aspleniaceae</i>	<i>Asplenium ruta-muraria</i> L.	Duvar saçağı	-	Toprak üstü kısım	Hemoroit tedavisinde
<i>Asteraceae</i>	<i>Cichorium intybus</i> L.	-	-	Kök	Karın ağrısı tedavisinde
	<i>Cota altissima</i> L.	-	-	Çiçek	Bronşit ve öksürük
	<i>Cota tinctoria</i> L. var. <i>tinctoria</i>	Sarı papatya	-	Çiçek	Bronşit ve öksürük
	<i>Telekia speciosa</i> (Schreber) Baumg.	Güneş çiçeği	Avr.-Sib. el.	Kök	Akciğer rahatsızlıklarında
<i>Boraginaceae</i>	<i>Cynoglossum officinale</i> L. subsp. <i>officinale</i>	Köpek dili	Avr.-Sib. el.	Yaprak	Yaraları iyileştirici olarak
	<i>Symphytum asperum</i> Lepech.	-	Hirk.-Karad. el.	Toprak altı kısım	Öksürük ve Soğuk algınlığı tedavisinde
<i>Brassicaceae</i>	<i>Alliaria petiolata</i> (Bieb.) Cavara & Grande	-	-	Yaprak	Yaraları iyileştirici olarak
	<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	-	Kozm.	Toprak üstü kısım	Kadın hastalıkları tedavisinde
<i>Campanulaceae</i>	<i>Campanula latifolia</i> L. subsp. <i>latifolia</i>	Çan çiçeği	-	Çiçek, yaprak ve kök	C vitamini olarak
<i>Capparaceae</i>	<i>Capparis sicula</i> Veill. <i>herbacea</i> (Willd.) Inocencio	Kapari	-	Çiçek tomurcukları	Yiyecek olarak
<i>Convolvulaceae</i>	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	Beyaz sarmaşık	Kozm.	Toprak üstü kısım	Romatizmal hastalıklarda
	<i>Convolvulus holosericeus</i> Bieb. subsp. <i>holosericeus</i>	Beyaz sarmaşık	Ir.-Tur. el.	Toprak üstü kısım	Romatizmal hastalıklarda
<i>Cornaceae</i>	<i>Cornus mas</i> L.	Kızılcık	Avr.-Sib. el.	Meyve	Yiyecek olarak ve ishal giderici etkiye sahip
<i>Ebenaceae</i>	<i>Diospyros kaki</i> L.	Trabzon hurması	-	Meyve	Yiyecek olarak
	<i>Diospyros lotus</i> L.	Küçük meyveli hurma	-	Meyve	İshal ve karın ağrısında
<i>Equisetaceae</i>	<i>Equisetum hyemale</i> L.	Çam otu	-	Toprak üstü kısım	İdrar yolu hastalıklarında
	<i>Equisetum telmateia</i> Ehrh.	Çam otu	-	Toprak üstü kısım	İdrar yolu hastalıklarında
<i>Hypericaceae</i>	<i>Hypericum montanum</i> L.	Delikli ot, Mayasıl otu	Avr.-Sib. el.	Yaprak	Soğuk algınlığına karşı ve öksürük tedavisinde
	<i>Hypericum montbretii</i> Spach	Delikli ot, Mayasıl otu	-	Yaprak	Soğuk algınlığına karşı ve öksürük tedavisinde
<i>Juglandaceae</i>	<i>Juglans regia</i> L.	Ceviz	-	Tohum ve meyve	Şeker hastalıklarının tedavisinde ve kına ile karıştırılarak saç boyası olarak
<i>Juncaceae</i>	<i>Juncus effusus</i> L. subsp. <i>effusus</i>	Sazak	-	Toprak üstü kısım	Sepet yapımında
	<i>Juncus inflexus</i> L. subsp. <i>inflexus</i>	Sazak	-	Toprak üstü kısım	Sepet yapımında
<i>Lamiaceae</i>	<i>Mentha pulegium</i> L.	Yabani nane	-	Toprak üstü kısım	Mide bulantısı ve mide ağrısına karşı
	<i>Salvia viridis</i> L.	Ada çayı	Ak. el.	Yaprak, Çiçek	Yara ve sivilce tedavisinde
	<i>Scutellaria orientalis</i> L. subsp. <i>orientalis</i>	Kuş gagası	Ir.-Tur. el.	Toprak üstü kısım	Mide rahatsızlıklarında

Tablo 1. Devam ediyor

	<i>Sideritis montana</i> L. subsp. <i>montana</i>	-	Ak. el.	Toprak üstü kısmı	Mide rahatsızlıklarında
	<i>Stachys iberica</i> M.Bieb. subsp. <i>iberica</i> var. <i>iberica</i>	-	Ir.-Tur. el.	Çiçek, Yaprak	Hemoroit tedavisinde
	<i>Thymus sipyleus</i> Boiss. subsp. <i>rosulans</i> (Borbás) Jalas	Kekik	-	Toprak üstü kısmı	Soğuk algınlığı ve mide rahatsızlıklarında
	<i>Ziziphora capitata</i> L.	Kekik	-	Yaprak	Öksürük tedavisinde
<i>Lauraceae</i>	<i>Laurus nobilis</i> L.	Defne	Ak. el.	Yaprak	Soğuk algınlığına karşı ve baharat olarak
<i>Malvaceae</i>	<i>Tilia rubra</i> DC. subsp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Eng.	İhlamur	-	Çiçek ve brahte	Soğuk algınlığı ve mide rahatsızlıklarında
<i>Moraceae</i>	<i>Ficus carica</i> L. subsp. <i>carica</i>	İncir	Ak. el.	Lateks	Siğil Tedavisinde
	<i>Morus alba</i> L.	Dut	-	Meyve ve yaprak	Şeker hastalığı tedavisinde
	<i>Morus nigra</i> L.	Kara dut	-	Meyve ve yaprak	Şeker hastalığı ve Kanser tedavisinde
	<i>Morus rubra</i> L.	Kara dut	-	Meyve ve yaprak	Şeker hastalığı tedavisinde
<i>Papaveraceae</i>	<i>Papaver arenarium</i> Bieb.	Gelincik	-	Genç kapsül	Yiyecek olarak
<i>Plantaginaceae</i>	<i>Plantago lanceolata</i> L.	Sinir otu, Damar otu	-	Yaprak	Yara tedavisinde, iltihap kurutucu ve yiyecek olarak
	<i>Plantago major</i> L. subsp. <i>major</i>	Sinir otu, Damar otu	-	Yaprak	Yara tedavisinde, iltihap kurutucu ve yiyecek olarak
<i>Primulaceae</i>	<i>Anagallis arvensis</i> L. var. <i>arvensis</i>	-	-	Toprak üstü kısmı	Yara ve sivilce tedavisinde
	<i>Lysimachia verticillaris</i> Spreng.	-	-	Toprak üstü kısmı	Soğuk algınlığı ve bronşit tedavisinde
<i>Ranunculaceae</i>	<i>Adonis aestivalis</i> L. subsp. <i>aestivalis</i>	Kuş gözü	-	Çiçek	İdrar söktürücü
<i>Rhamnaceae</i>	<i>Frangula dodonei</i> Ard.	Barut ağacı	-	Toprak üstü kısmı	Bağırsak ağrılarında
<i>Rosaceae</i>	<i>Crataegus pentagyna</i> Waldst. & Kit. ex Willd.	Alıç	Avr.-Sib. el.	Yaprak ve çiçek	Kalp rahatsızlıklarında
	<i>Fragaria vesca</i> L.	Çilek	Avr.-Sib. el.	Meyve	Şeker hastalığının tedavisinde
	<i>Mespilus germanica</i> L.	Muşmula, Beşbiyık	Avr.-Sib. el.	Meyve	Yiyecek olarak
	<i>Rosa canina</i> L.	Kuşburnu	-	Meyve	Soğuk algınlığına karşı ve marmelat yapımında
	<i>Rubus canescens</i> DC. var. <i>glabratus</i> (Godron) P.H.Davis & Meikle	Böğürtlen	Avr.-Sib. el.	Meyve	Kansere karşı ve reçel yapımında
<i>Rubiaceae</i>	<i>Asperula glomerata</i> (Bieb.) Griseb. subsp. <i>riantha</i> (Hausskn. ex Bormm.) Ehrend.	-	-	Toprak üstü kısmı	Kalp rahatsızlıklarında
<i>Santalaceae</i>	<i>Viscum album</i> L. subsp. <i>album</i>	Yapışkan ot, Zehirli ot	-	Yaprak	Kalp rahatsızlıklarında
<i>Scrophulariaceae</i>	<i>Verbascum thapsus</i> L.	Sığır kuyruğu	Avr.-Sib. el.	Çiçek ve yaprak	Cilt hastalıklarında
<i>Solanaceae</i>	<i>Solanum americanum</i> Mill.	-	-	Meyve	Soğuk algınlığı tedavisinde
	<i>Physalis alkekengi</i> L.	Kandilotu	-	Meyve	Kanser ve Şeker hastalığı tedavisinde
<i>Urticaceae</i>	<i>Urtica dioica</i> L.	Cinçar, Isırgan	Avr.-Sib. el.	Toprak üstü kısmı	Kanser ve Romatizma tedavisinde, yiyecek olarak
<i>Verbenaceae</i>	<i>Verbena officinalis</i> L.	-	-	Toprak üstü kısmı	Yılan zehrine karşı panzehir olarak
<i>Xanthorrhoeaceae</i>	<i>Asphodeline lutea</i> (L.) Reichb.	-	-	Toprak üstü kısmı	Kuvvet verici olarak yenilir

*Karad. el. (Karadeniz elementi), D. Karad. el. (Doğu Karadeniz elementi), D. Ak. el. (Doğu Akdeniz elementi), Avr.-Sib. el. (Avrupa-Sibirya elementi), Ak. el. (Akdeniz elementi), Ir.-Tur. el. (İran-Turan elementi), Hirk.-Karad. el. (Hirkanya-Karadeniz elementi), Kozm. (Kozmopolit) End. (Endemik)

Tablo 2. Artvin-Ardanuç yöresinde bulunan bitki taksonlarının, latince adı, etnobotanik açıdan önemi, fitocoğrafik bölgesi, yöresel adı ve kullanılan bitki kısımları

Familiya	Latince Adı	Yöresel Adı	Fito-coğrafik Bölgesi	Kullanılan Kısım	Kullanım Amacı
<i>Amaryllidaceae</i>	<i>Allium scorodoprasum</i> L. subsp. <i>rotundum</i> (L.) Stearn	Deli soğan	-	Yaprak, soğan	Yiyecek olarak ve salata yapımında [12]
<i>Anacardiaceae</i>	<i>Rhus coriaria</i> L.	Derici sumacı	-	Meyve ve tohum	Gıda ve tedavi [15]
<i>Apiaceae</i>	<i>Chaerophyllum byzantinum</i> Boiss.	Hılakotu	Karad. el.	Toprak üstü kısmı	Yem olarak [16]
<i>Apocynaceae</i>	<i>Cynanchum acutum</i> L. subsp. <i>acutum</i>	Sütlü sarmaşık	-	Kök	Kökü kusturucu etkiye sahip [17]
<i>Asparagaceae</i>	<i>Ornithogalum narbonense</i> L.	Tükrük otu	Ak. el.	Yaprak	Yiyecek olarak [18]
<i>Asteraceae</i>	<i>Bellis perennis</i> L.	Koyungözü	Avr.-Sib. el.	Toprak üstü kısmı, Kapitulum	Soğuk algınlığı, saçları besleme, saç rengini açma [12]
	<i>Echinops orientalis</i> Trautv.	Dağ şekeri	Ir.-Tur. el.	Resaptakulum	Yemek yapımında [19]
	<i>Inula britannica</i> L.	Çayır andızı	Avr.-Sib. el.	Toprak üstü kısmı	Süpürge yapımında [20]
	<i>Tragopogon reticulatus</i> Boiss. & Huet	Hinza	-	Toprak üstü kısmı	Tansiyon hastalıklarında [21]
	<i>Xanthium spinosum</i> L.	Pıtrak	-	Toprak üstü kısmı	Deve yemi olarak [22]
	<i>Xeranthemum annuum</i> L.	Kağıtçiçeği	-	Gövde	Süpürge yapımında [18]
<i>Betulaceae</i>	<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertner <i>barbata</i> (C.A. Meyer) Yalt.	Sakallı kızılğaç	Avr.-Sib. el.	Toprak üstü kısmı	Yara temizleme, mide ağrısı, kan durdurucu, yaprakları yem olarak, tohumları öğütülüp balla karıştırılarak hemoroit tedavisinde [12]
	<i>Carpinus orientalis</i> Mill. subsp. <i>orientalis</i>	İstiriç	-	Odun	Hamur sehpa, ev gereçleri, çocuk oyuncak, çeyiz sandığı, erzak dolabı ve mutfak tezgahı yapımında [23]
<i>Blechnaceae</i>	<i>Blechnum spicant</i> (L.) Roth	Tarak eğreltisi	-	Toprak altı ve üstü kısmı	Toprak üstü kısmı akciğer bozuklukları ve mide problemlerinin tedavisinde, yapraklar harici olarak cilt yaralarında, kökleri ishal tedavisinde [24]
<i>Boraginaceae</i>	<i>Heliotropium europaeum</i> L.	Akrep otu	Ir.-Tur. el.	Toprak üstü kısmı	Ateş düşürücü ve safra söktürücü [18]
<i>Caryophyllaceae</i>	<i>Silene compacta</i> Fisch.	Kanlıbasıra otu	-	Genç sürgünler	Yiyecek olarak [25]
	<i>Vaccaria hispanica</i> (Mill.) Rauschert	Ekin ebesi	-	Kök	Kökler terletici, safra ve idrar söktürücü etkiye sahip [21]
<i>Convolvulaceae</i>	<i>Cuscuta europaea</i> L.	Bostanbozan	-	Çiçekli dallar	İdrar arttırıcı, müshil, gaz ve safra söktürücü [17]
<i>Crassulaceae</i>	<i>Sedum album</i> L.	Çobankavurgası	-	Meyve	Yiyecek olarak [26]
<i>Ericaceae</i>	<i>Arbutus andrachne</i> L.	Sandal ağacı	-	Meyve, odun ve yaprak	Şeker hastalığı tedavisinde, böbrek taşlarını düşürmede, odunu yaş iken yumuşak olması nedeniyle kaşık yapımında [17] [27]
<i>Fabaceae</i>	<i>Lotus corniculatus</i> L. var. <i>tenuifolius</i>	Gazalboynuzu	-	Tüm bitki kısmı	Hayvan yemi [28]
	<i>Onobrychis oxyodonta</i> Boiss. var. <i>armena</i> (Boiss.&Huet)Aktoklu	Kır korungası	-	Tüm bitki	Hayvan yemi [29]

Tablo 2. Devam ediyor

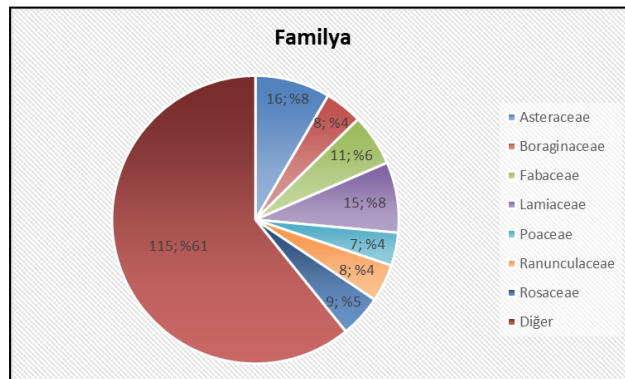
	<i>Trifolium ochroleucum</i> Huds.	Mızrak üçgülü	-	Çiçek, Yaprak ve kök	Kabızlık giderici [30]
<i>Lamiaceae</i>	<i>Origanum rotundifolium</i> Boiss.	Yuvarlak mercan	Karad. el.	Toprak üstü kısmı	Peyzaj amaçlı [31]
<i>Malvaceae</i>	<i>Malva sylvestris</i> L.	Ebegümece	-	Yaprak	Solunum ve sindirim sistemi tahrişleri ve iltihaplarında koruyucu olarak [17], [27]
<i>Oleaceae</i>	<i>Jasminum fruticans</i> L.	Boruk	Ak. el.	Toprak üstü kısmı	Süpürge yapımında [31]
<i>Onagraceae</i>	<i>Epilobium parviflorum</i> Schreber	Iraz yakıotu	-	Çiçek	Bal yapımında [33]
<i>Oxalidaceae</i>	<i>Oxalis corniculata</i> L.	Sarı ekşiyonca	Kozm.	Toprak üstü kısmı	Kabızlık giderici ve gıda olarak [12]
<i>Papaveraceae</i>	<i>Fumaria officinalis</i> L.	Şahtere	Ir.-Tur. el.	Toprak üstü kısmı	Çay şeklinde içilirse vücudu terleterek zararlı maddeleri atmada, Kuvvet verici olarak, sedef hastalığı ve egzama tedavisinde [34]
	<i>Glaucium grandiflorum</i> Boiss. & Huet var. <i>grandiflorum</i>	Develalesi	Ir.-Tur. el.	Toprak üstü kısmı	Yiyecek olarak [19]
<i>Pinaceae</i>	<i>Pinus sylvestris</i> L.	Sarıçam	Avr.-Sib. el.	Kozalak ve reçine	Kozalaklar kaynatılarak romatizmal ağrıların tedavisinde, reçinesi bronşit ve mide ağrıların tedavisinde [35]
<i>Poaceae</i>	<i>Echinochloa crus-galli</i> (L.) P.Beauv.	Darıcan	-	Olgun bitki	Herbisit sprey olarak [36]
<i>Pteridaceae</i>	<i>Adiantum capillus-veneris</i> L.	Baldırıkara	-	Toprak üstü kısmı	Gıda ve tedavi amaçlı [15]
<i>Ranunculaceae</i>	<i>Helleborus orientalis</i> Lam.	Çöpleme	-	Yaprak ve toprak altı kısmı	Hayvanlarda ishal ve üşümeye karşı [37]
	<i>Ranunculus muricatus</i> L.	Kutsaldefne	-	Toprak altı kısmı	Romatizmal ağrıların tedavisinde [38]
	<i>Ranunculus polyanthemos</i> L.	Savotu	-	-	Otlı peynir imalinde [39]
<i>Resedaceae</i>	<i>Reseda lutea</i> var. <i>lutea</i> Fisch. & C.A.Mey.	Muhabbet çiçeği	-	Toprak altı kısmı	Karın ağrısının giderilmesinde [26]
<i>Rhamnaceae</i>	<i>Paliurus spina-christii</i> Mill.	Karaçalı	-	Meyve	Kalp ve eklem, romatizmalarında, böbrek taşı tedavilerinde [40]
<i>Rosaceae</i>	<i>Crataegus azarolus</i> L. var. <i>pontica</i> (K. Koch)	Müzmüldek	-	Meyve	Yiyecek olarak [41]
	<i>Pyrus communis</i> L. subsp. <i>caucasica</i> (Fed.) Browicz.	Kaf armudu	-	Meyve	Yiyecek olarak [26]
	<i>Sorbus torminalis</i> (L.) Crantz. var. <i>torminalis</i>	Akçağaç yapraklı üvez	-	Meyve	Yiyecek olarak [42]
<i>Smilacaceae</i>	<i>Smilax excelsa</i> L.	Dikenucu, Anadolu saparnası	Karad. el.	Sürgün, meyve	Beyin hücrelerini yenilenmesi için ve Marmelat, salata, yemek olarak [12]
<i>Solanaceae</i>	<i>Atropa belladonna</i> L.	Güzelavrat otu	-	Yaprak ve meyve	Cildi güzelleştirmede [12]
	<i>Datura stramonium</i> L.	Boru çiçeği	-	Meyve, tohum ve yaprak	Çocuk oyunlarında tarak olarak [37], yaprakları astım tedavisinde sigara olarak [17], haricen yara iyileştirici olarak [43]
<i>Violaceae</i>	<i>Viola sieheana</i> Becker	Çayır menekşesi	-	Çiçek	Üst solunum yolu, öksürük, bronşit ve sinüzit tedavisinde, cilt temizliğinde [30]

Alanda saptanan ancak gerek yöre halkı tarafından gerekse literatür taraması sonucunda etnobotanik açıdan önemi tespit edilemeyen bitki taksonlarını tehlike kategorileri açısından değerlendirdiğimizde; VU; 2 (*Astragalus adzharicus* Popov., *Astragalus sommierii* Freyn), Endemik; 4 (*Bupleurum brachiatum* C. Koch ex Boiss., *Linaria genistifolia* (L.) Mill. subsp. *artvinensis* P.H.Davis, *Psephellus taochius* Sosn., *Sempervivum davisii* Muirhead subsp. *davisii*), Endemik, LC;7 (*Centaurea woronowii* Bornm., *Chesneya elegans* Fomin., *Convolvulus pseudoscammonia* C. Koch, *Gypsophila simulatrix* Bornm. & Woron., *Saponaria picta* Boiss., *Sempervivum glabrifolium* Boriss., *Silene olympica* Boiss. var. *olympica*). takson tespit edilmiştir. Bitki taksonları fito-coğrafik bölge açısından değerlendirildiğinde; Avrupa-Sibirya. elementi; 14 (*Aristolochia pontica* Lam., *Ballota nigra* L. subsp. *nigra*, *Cephalanthera longifolia* (L.) Fritsch, *Galium palustre* L., *Galium rotundifolium* L., *Geranium asphodeloides* Burm. subsp. *asphodeloides*, *Hylotelepium telephium* (L.) H.Ohba, *Linaria genistifolia* (L.) Mill. subsp. *artvinensis* P.H.Davis, *Linaria vulgaris* Mill., *Listera ovata* (L.) R.Br., *Luzula forsteri* (Sm.) DC., *Poa supina* Schrader, *Polygala alpestris* Rchb., *Scrophularia umbrosa* Dum.), İran-Turan elementi; 10 (*Astragalus adzharicus* Popov., *Centaurea woronowii* Bornm., *Chesneya elegans* Fomin., *Convolvulus pseudoscammonia* C. Koch, *Euphorbia orientalis* L., *Hedysarum huetii* Boiss., *Paracaryum laxiflorum* Trautv., *Psephellus taochius* Sosn., *Sempervivum davisii* Muirhead subsp. *davisii*, *Silene olympica* Boiss. var. *olympica*), Akdeniz elementi; 3 (*Carex flacca* Schreber subsp. *erythrostachys* (Hoppe) Holub, *Lathyrus aphaca* L. var. *floribundus* (Vel.) K. Maly, *Nepeta italica* L.), Karadeniz elementi; 7 (*Centaurea salicifolia* Bieb. ex Willd. subsp. *abbreviata* C. Koch, *Gypsophila simulatrix* Bornm. & Woron., *Micromeria elliptica* C. Koch., *Omphalodes cappadocica* (Willd.) DC., *Paracynoglossum glochidiatum* Wall., *Saponaria picta* Boiss., *Sempervivum glabrifolium* Boriss.), Doğu Akdeniz elementi; 1 (*Periploca graeca* L. var. *graeca*), Hirkanya Karadeniz elementi; (*Trifolium canescens* Willd.), Doğu Karadeniz elementi; 1 (*Potentilla kotschyana* Fenzl) adet takson olarak tespit edilmiştir.

Araştırma alanında tespit edilen diğer bitki taksonları; *Agrostemma githago* L., *Alyssum xanthocarpum* Boiss., *Buglossoides arvensis* (L.) Johnston, *Carthamus lanatus* L., *Circaea lutetiana* L., *Cirsium rigidum* DC., *Clinopodium serpyllifolium* (M.Bieb.) Kuntze subsp. *serpyllifolium*, *Clypeola jonthlaspi* L., *Conringia orientalis* (L.) Dumort, *Consolida hohenackeri* (Boiss.) Grossh., *Crucianella gilanica* Trin. subsp. *pontica* (Ehrend.) Ehrend., *Crypsis schoenoides* (L.) Lam, *Cytisus hirsutus* L., *Dactylis glomerata* L. subsp. *hispanica* (Roth) Nyman, *Eragrostis barrelieri* Daveau, *Festuca arundinacea* Schreber subsp. *arundinacea*, *Galium subuliferum* Somm. & Lev., *Lathyrus laxiflorus* (Desf.) O.Kuntze subsp. *laxiflorus*, *Lepidium perfoliatum* L., *Lycopus europaeus* L., *Marrubium anisodon* C. Koch, *Matteucia struthiopteris* (L.) Tod., *Nigella segetalis* Bieb., *Oreopteris limbosperma* (All.) Holub, *Orobanche elatior* Sutton, *Phegopteris connectilis* (Michx) Watt, *Potamogeton natans* L., *Pterocephalus plumosus* (L.) Coulter., *Ranunculus arvensis* L., *Ranunculus chius* DC., *Rhamnus pallasii* Fisch. & C.A.Mey, *Ruta suaveolens* DC., *Gagea* sp., *Ophrys* sp., *Saccharum ravennae* (L.) Murray, *Salvia aethiopsis* L., *Scirpus sylvaticus* L., *Torilis nodosa* (L.) Gaertner, *Turgenia latifolia* (L.) Hoffm., *Veronica persica* Poir., *Vincetoxicum fuscatum* (Hornem.) Reichb. subsp. *fuscatum* ve *Xeranthemum inapertum* (L.) Miller'dir.

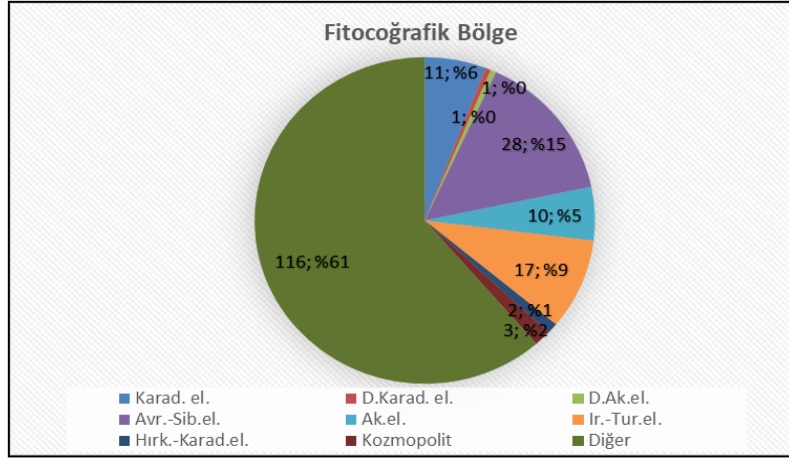
4. Sonuçlar ve tartışma

Artvin-Ardanuç Soğanlı Köyü halkı tarafından yörede etnobotanik açıdan yararlanılan ve yörenin florası içerisinde Türkiye ve Dünya'da etnobotanik kullanıma sahip olan bitki taksonlarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, 67 familya ve 163 cinsine ait toplam 189 tür ve tür altı bitki taksonu tespit edilmiştir. En çok bitki taksonu içeren familyaların içerdiği bitki taksonu sayısı ve yüzde olarak ifadesi Şekil 2'de gösterilmiştir.

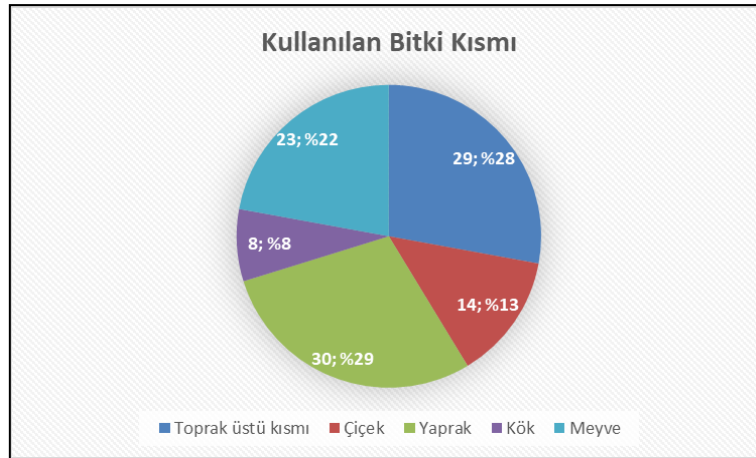
Şekil 2. Araştırma alanındaki bitki taksonlarının familyalara göre dağılımı

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde ve Avrupa-Sibirya floristik Bölgesi'nin Kolşik sektöründe yer alan Artvin-Ardanuç yöresinde yer alan bitki taksonlarının Fitocoğrafik bölgeleri çalışma kapsamında belirlenmiştir ve alanda en çok Avrupa-Sibirya elementi olduğu saptanmıştır. Bu bitki taksonlarının fitocoğrafik bölgelere dağılımı Şekil 3'de gösterilmiştir.

Şekil 3. Araştırma alanındaki bitki taksonlarının fitocoğrafik bölgelere dağılımı

Yörede bitki taksonlarının etnobotanik açıdan en çok kullanılan bitki kısımları; toprak üstü kısım, yaprak, meyve, çiçek ve kök olarak tespit edilmiştir ve Şekil 4'de sayısal olarak ve yüzde olarak bu durum gösterilmiştir.

Şekil 4. Araştırma alanında tespit edilen bitki taksonlarının etnobotanik öneme sahip bitki kısımları

Araştırma alanında saptanan ve etnobotanik öneme sahip olan 105 adet bitki taksonunun, 75'i tedavi, 18'i gıda, 7'si hayvanlar için yem olarak, 11'inin ise farklı amaçlarla kullanıldığı tespit edilmiştir. Araştırma alanında yapılan anketlere katılanların yaş ortalaması 57'dir ve % 81'ini kadınlar oluşturmaktadır.

IUCN kırmızı liste ve ölçütlerinin başlıca amacı türlerin küresel ölçekte tükenme hızlarının önüne geçebilmek ve Biyolojik çeşitliliğin değişimine dair küresel bir dizin oluşmasını sağlamaktır. Bu bağlamda yöredeki bitki taksonlarının tehlike kategorisindeki durumları incelendiğinde zarar görebilir (VU) kategorisinde 2 tür ve düşük riskli (LC) kategorisinde 7 tür belirlenmiştir. Ancak tehlike kategorisi açısından alanda belirlenen bitki taksonları değerlendirildiğinde, etnobotanik olarak kullanılan bitki taksonlarının tehlike kategorisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma alanında 11 tane endemik bitki taksonu belirlenmiştir. Özellikle bu taksonların korunması önem arz etmektedir.

Baraj yapımından etkilenecek olan (Soğanlı köyü gibi) yüksek biyolojik çeşitliliğe sahip alanlardaki bitki taksonları benzer ekolojik koşullar gösteren alanlara taşınmalı ve sürdürülebilirlikleri sağlanmalıdır. Endemik bitki taksonlarının habitatlarının da korunması öncelikli konu olmalıdır. Baraj yapımından sonra da bu yörelerde çalışmalar yapılarak önceki ve sonraki durum kıyaslanmalı ve bitkisel biyolojik çeşitliliğin ne şekilde etkilendiği ortaya konmalıdır.

Barajların beklenen fonksiyonları (toprak ve su kaynaklarının rasyonel bir şekilde kullanılması) yerine getirebilmesi için, çevresindeki araziye (özellikle yukarı yağış havzaları) bitki örtüsü (orman öncelikli) ile kaplamak gerekir. Ayrıca su üretimi yapılan her yerde iklim, reliyef, toprak, bitki örtüsü ve bunlar arasındaki karmaşık ekolojik ilişkiler dikkate alınmalıdır [44].

Teşekkür

Çalışmaya katılımları ve bilgi paylaşımı ile destek veren Soğanlı Köyü halkına teşekkür ederiz.

Kaynaklar

- [1] Özkan, Z.C., & Akbulut, S. (2012). Trabzon İlinin Etnobotanik Özellikleri. KTU BAP, Proje No:1098, Trabzon.
- [2] Ergül Bozkurt, A., & Terzioğlu, S. (2017). The Aromatic-Medicinal Plant Taxa of pure Scots pine stands in Sürmene-Camburnu (Trabzon). *International Journal of Secondary Metabolite*, 4(3, Special Issue 2), 517-529.
- [3] URL 1. 15.11.2018. http://www.wikiwand.com/tr/Artvin_ili_genel.
- [4] URL 2. 15.11.2018. <http://www.enddv.com/ayrintili-harita/ayrintili-artvin-haritasi>
- [5] Davis, P.H.(1965-1985). Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. I-IX. University Pres, Edinburgh.
- [6] Davis, P.H., Mill, R.R., & Tan, K. (1988). Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. X, Supplement, University Pres, Edinburgh.
- [7] Bonnier, G. (1912-1934). Flore Complete Illustree en Couleurs de France Suisse et Belgique. Vol I-XII, Neuchatel, Paris, Bruxelles.
- [8] Tekin, E. (2007). Türkiye'nin En Güzel Yaban Çiçekleri, I-II. Cilt. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- [9] Sheasby, P. (2007). Bulbous Plants of Turkey and Iran. Printed by information Press Ltd., Eynsham, Oxford.
- [10] Harris, J.G., & Harris, M.W. (2007). Plant Identification Terminology: An Illustrated Glossary. ISBN-13: 978-0964022164.
- [11] Baytop, A. (1998). İngilizce-Türkçe Botanik Klavuzu, Üniversite Yayın No: 4058, Eczacılık Fak. Yayın No: 70, 375, Basımevi ve Film Merkezi, İstanbul.
- [12] Saraç, D.U., Özkan, Z.C. & Akbulut, S. (2013). Ethnobotanic features of Rize/Turkey province. *Biological Diversity and Conservation*, 6 (3), 57-66.
- [13] Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M., & Babaç, M. T. (2012). Türkiye Bitkileri Listesi (damarlı bitkiler).[A Checklist of the Flora of Turkey (Vascular Plants)]. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, İstanbul.
- [14] Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z., & Adıgüzel, N. (2000). Türkiye bitkileri kırmızı kitabı. Türkiye Tabiatını Koruma Derneği-Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yayınları, Ankara, 656 s.
- [15] Gelse, A. (2012). Adıyaman ve çevresinin Etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı.
- [16] Cakir, E.A. (2017). Indigenous knowledge of wild remedial and fodder plants used for Livestock in Iğdır, Turkey. *International Journal of Botany Studies*, 2:1, 106-109.
- [17] Baytop, T. (1999). Therapy with Medicinal Plants in Turkey (Past and Present). Nobel Medical Press, İstanbul.
- [18] Yapıcı, İ.Ü., Hoşgören, H., & Saya, Ö. (2009). Kurtalan (Siirt) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, 12.
- [19] Korkmaz, M., & Karakurt, E. (2015). Kelkit (Gümüşhane) ilçesinde doğal gıda bitkilerinin geleneksel kullanımları. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, 8(2), 31-39.
- [20] Balos, M.M., & Akan, H. (2007). Zeytinbahçe-Akarçay (Birecik, Şanlıurfa) arasında kalan bölgenin etnobotanik özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 2(29), 155-171.
- [21] Yucel, E., Tapirdamaz, A., Sengun, I.Y., Yilmaz, G., & Ak, A. (2011). Determining the usage ways and nutrient contents of some wild plants around Kisecek Town(Karaman/Turkey). *Biological Diversity and Conservation*, 4(3), 71-82.
- [22] Akan, H., Korkut, M.M., & Balos, M.M. (2008). Arat Dağı ve çevresinde (Birecik, Şanlıurfa) etnobotanik bir araştırma. *Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 20(1), 67-81.
- [23] Karahan, F., Altay, V., & Keskin, M. (2015). An Ethnobotanical Study on Woody Plants Benefits from Handicrafts in Antakya District (Hatay-Turkey). *International Journal of Scientific and Technological Research*, 1(1), 1-18.
- [24] URL 3. 10.08.2016. <http://www.naturalmedicinalherbs.net/herbs/b/blechnum-spicant>.
- [25] Doğan, A., & Tuzlacı, E. (2015). Wild edible plants of pertek (Tunceli-Turkey). *Marmara Pharmaceutical Journal* 19: 126-135, DOI: 10.12991/mpj.20151910459.
- [26] Aksakal, Ö., & Kaya, Y. (2008). Erzurum ve çevresinde halk tarafından gıda amaçlı olarak kullanılan bitkiler. Türkiye 10. Gıda Kongresi; 21-23 Mayıs, Erzurum.
- [27] Saday, H. (2009). Güzeloluk köyü ve çevresinin (Erdemli/Mersin) etnobotanik özellikleri. Yüksek Lisan Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Anabilim Dalı.
- [28] Doğan, G., & Bağcı, E. (2011). Elazığ'ın Bazı Yerleşim Alanlarında Halkın Geleneksel Ekolojik Bilgisine Dayanarak Kullandığı Bitkiler ve Etnobotanik Özellikleri. *Fırat University Journal of Science*, 23(2).
- [29] Öztan, Y., & Okatan, A. (1985). Mera Amenajmanı. KTÜ Orman Fakültesi Yayın No: 8, Trabzon, 241s.
- [30] Korkmaz, M. (2014). Kelkit (Gümüşhane) aktarlarında satılan tıbbi bitkilerin etnobotanik özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 18(3).

- [31] Şahin, C.K., & Erol, U.E. (2009). Türk Bahçelerinin Tasarım Özellikleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, A (2), ISSN: 1302-7085, 170-181.
- [32] Kayabaşı, N.P., Tümen, G., & Polat, R.(2016). Ethnobotanical studies on useful plants in Manyas (Balıkesir/Turkey) region. *Biological Diversity and Conservation*, 9/3, 58-63.
- [33] Karaca, A. (2008). Aydın Yöresinde Bal Arılarının (*Apis Mellifera* L.) Yararlanabileceği Bitkiler ve Bazı Özellikleri. *Journal of Adnan Menderes University, Agricultural Faculty*, 5(2).
Bağcı, Y., Savran, A., & Dural, H. (2006). Pozantı (Adana) ve çevresindeki bazı bitkilerin yerel adları ve etnobotanik özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Fen Fakültesi Fen Dergisi*, 2(27), 77-82.
- [35] Sağıroğlu, M., Arslantürk, A., Akdemir, Z. K., & Turna, M. (2012). An ethnobotanical survey from Hayrat (Trabzon) and Kalkandere (Rize/Turkey). *Biological Diversity and Conservation*, 5(1), 31-43.
- [36] Maun, M.A., & Barret, S.C.H. (1986). The biology of Canadian weeds. *Echinochloa crus-galli* L. Beauv. *Can. J. Plant Sci.*, 66, 739-759.
- [37] Kızıllarlan, Ç. (2012). An ethnobotanical study of the useful and edible plants of İzmit. *Marmara Pharmaceutical Journal*, 16: 194-200.
- [38] Genç, G.E., & Özhatay, N. (2006). An ethnobotanical study in Çatalca (European part of Istanbul) II. *Turkish Journal of Pharmaceutical Sciences*, 3(2), 73-89.
- [39] Özçelik, M.M.(2016). Bitkisel Kaynaklı Bazı Fonksiyonel Gıdalar. *Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi*, (1), 57-8.
- [40] Elçi, B., & Erik, S. (2006). Gündül (Ankara) ve çevresinin etnobotanik özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 26(2), 57-64.
- [41] Güneş, F., & Özhatay, N. (2011). An ethnobotanical study from Kars (Eastern) Turkey. *Biological Diversity and Conservation*, 4(1), 30-41.
- [42] Behçet, L., & Arık, M. (2013). An ethnobotanical investigation in East Anatolia (Turkey). *Turkish Journal of Nature and Science*, 2, 1-15.
- [43] Koçyiğit, M., & Özhatay, N. (2006). Wild plants used as medicinal purpose in Yalova (Northwest Turkey). *Turkish Journal of Pharmaceutical Sciences*, 3(2), 91-103.
- [44] Çepel, N. (1986). Barajların yukarı yağış havzaları için arazi kullanım planlamasının ekolojik esasları. *Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 17-27.

(Received for publication 19 August 2018; The date of publication 15 August 2019)